

Oponentský posudok habilitačnej práce

Názov habilitačnej práce: **Súčasnosť a trendy urbanistického rozvoja vidieckych sídiel na Slovensku**

Autorka habilitačnej práce: Ing. arch. Alžbeta Sopirová, PhD.

Odbor: 5.1.1 Architektúra a urbanizmus

Pracovisko: Slovenská technická univerzita v Bratislave,
Fakulta architektúry

Osídlenie na Slovensku je výsledkom dlhodobého hospodárskeho a kultúrneho vývoja spoločnosti žijúceho na tomto území, ktoré okrem hospodársko-sociálnych faktorov bolo silne ovplyvňované aj jeho morfológickými danosťami. V dôsledku toho vzniklo na území veľké množstvo malých sídiel. Ich formovanie sa do väčších, stále však malých a stredne veľkých mestských útvarov, sa vo väčšej miere prejavilo až v druhej polovici 20-teho storočia. Napriek tomu na území Slovenska sa eviduje takmer 3 tisíc samostatných administratívnych obcí. Z týchto je až 67% obcí s počtom obyvateľov menej ako 1 000 (pričom v nich žije iba asi 16% všetkého obyvateľstva) a ďalších asi 20% obcí je vo veľkosti medzi 1 000 až 2 000 obyvateľov, v ktorých žije necelých 15% všetkého obyvateľstva Slovenska.

Z uvedeného konštatovania je zrejmé, že aktuálnosť venovať sa otázkam územného rozvoja týchto malých obcí, charakterizovaných a nazývaných aj ako vidiecke obce, je nanajvýš aktuálne. Aktuálnosť spočíva aj v tom, že po politicko-spoločenských zmenách po roku 1990 stratili platnosť všetky dovtedy oficiálne uznávané štandardy, postupy a prístupy k riešeniu územného rozvoja vôbec.

Východiskami habilitačnej práce autorky sú predovšetkým jej nadobudnuté praktické skúsenosti z projektovania/spracovávanía územných plánov takýchto obcí, ako aj jej teoretické znalosti získané štúdiom tejto problematiky.

Štruktúra, obsah habilitačnej práce, a použitá metodika spracovania habilitačnej práce je adekvátne riešenej problematike. Je postavená logicky a postupne svojou argumentáciou dospieva k hodnotiacim záverom. V habilitačnej práci sa opiera aj o štatistické údaje, porovnáva vývoj viacerých skupín vidieckych obcí a vyvodzuje z toho určité zovšeobecňujúce závery.

Práca po formálnej stránke spĺňa všetky požiadavky na habilitačnú prácu. Autorka preukázala dobrú prácu s odbornými publikáciami, ako aj informáciami z rôznych zdrojov, ktoré vhodne využívala.

Vlastná habilitačná práca pozostáva z deviatich kapitol. K obsahu niektorých kapitol si dovoľím vyjadriť niektoré moje subjektívne poznámky, ktoré neznamenujú znižovanie kvality habilitačnej práce, ale viac menej rozširujú v práci uvedenú problematiku o otázky, ktoré autorka nemala za cieľ v práci riešiť. Uvádzam ich ako možný impulz k odbornej diskusii nie len v rámci habilitačného konania, ale aj ako impulz pre diskusiu v širších odborných kruhoch, prípadne ako impulz pre ďalšie výskumné práce:

ad kap. 1.1 – Charakteristika témy – súčasný stav vidieckeho priestoru Slovenska:

- dobrá charakteristika premeny vidieckych sídiel v transformačných procesoch v období po r. 1990
- suburbanizácia – uvádzajú sa predovšetkým problémy s tým spojené, ale suburbanizáciu netreba vidieť iba z negatívnych aspektov tohto procesu – je to otázka živej verzus riadenej suburbanizácie – tu sa otvárajú ďalšie otázky a to na kompetencie na jednotlivých hierarchických úrovniach (región x obec) a ich riešenie/neriešenie právnymi predpismi

ad kap 1.3 – Základné pojmy

- otázku terminologickú považujem za problém všeobecný – nejasnosť a nepresnosť termínov je daná slabým výskumom a neriešením tejto problematiky v SR vôbec

- bolo by vhodné lepšie dostať do súvisu termíny obec a sídlo, samota osada; obec vnímam ako administratívnu jednotku, ktorá sa vnútorne môže členiť na sídla, samoty, osady a pod. Odporúčam vytvoriť určitú systematiku, ktorá by bola vhodná ako pre pedagogický proces, tak najmä následne pre jej infiltráciu do používania v administratívnych a právnych prepisoch (suplovanie systematického výskumu v tejto oblasti)
- vytvorenie názoru na takúto systematiku by bolo vhodné aj pre vlastnú prácu, kde sa na rôznych miestach používa rôzny termín pre ten istý predmet (napr. vidiecka obec verzus vidiecke sídlo a pod.)

ad kap 1.4 – Určujúce kritériá pre vymedzenie vidieckych obcí

- pri konštatácii a citácii na str. 21, že „medzi štrukturálnou povahou klasifikácie a štatistickou povahou substrátu dochádza k neustálemu konfliktu“ by bolo možno zaujímavé uviesť názor autorky napr. aj na „urbanistické“ kritériá vymedzenia vidieckych obcí; napr. štatút mesta ešte nemusí znamenať, že urbanistická charakteristika takejto obce je mestská

ad kap 2.2 – Tendencie v rozvoji sídelnej štruktúry

- ide viac menej o opis trendov v poslednom období; chýba mi tu odhad autorky, či uvedené trendy z ostatného obdobia sa preukázali ako životaschopné, či budú pokračovať alebo sa meniť (napr. v dôsledku zlej časovej dostupnosti centrálného mesta; trendy sťahovania sa naspäť do centier miest ako je to v zahraničí a pod.)

ad kap 3.1 – Urbanistická kategorizácia vidieckych sídiel

- str. 29 – návesný typ – čechizmus – dá sa to vyjadriť aj v slovenčine? (terminológia – viď. poznámky ku kap. 1.3)

ad kap 5 – Nové členenie vidieckych sídiel

- typologické skupiny sú vhodne spracované

ad kap 5.1 – Mestské časti vidieckeho charakteru

- škoda, že príklady sú iba z Bratislavy

ad kap 5.2 – Prímestské sídla – vidiecke obce ležiace v záujmovom území ťažísk osídlenia

- dobre charakterizované problémy a faktory tohto typu obcí
- príklady predovšetkým z okolia Bratislavy; bolo by zaujímavé porovnanie trendov rozvoja takýchto obcí aj v zázemí iných miest (čisto štatisticky), kde sa to evidentne uskutočnilo napr. Košice, Nitra a pod.), fenomén suburbanizácie sa preukázal prakticky pri všetkých veľkých slovenských mestách (s počtom obyvateľov nad 50 000)

ad kap 5.3 – Vidiecke sídla s vlastnou ekonomickou základňou

- text na str. 58 „neprejavili sa suburbanizačné trendy v záujmovom území miest Nitra a Topoľčany“; s týmto tvrdením nemôžem celkom súhlasiť; možno ak sa to hodnotí v absolútnych hodnotách. Podľa mojich znalostí a hodnotení, ale v prepočte na 1 000 obyvateľov je situácia podstatne inakšia; najväčšie prírastky nových bytov na 1 000 obyvateľov v priemere za rok, index rastu bytov i obyvateľov sú predovšetkým v obciach okolo Nitry v smere na Trnavu (napr. Lužianky, Lehota, Veľké Zálužie, Jarok, Báb, Rišňovce, Alekšince a pod. – dokonca väčšie ako v samotnom meste Nitra, ale aj vo východnom smere od mesta) ako to je aj podobne v zázemí Topoľčan, napr. Solčany, Kovarce, Čeladince, Tovarniky, Nemčice Urmince a pod., opäť s vyššími hodnotami ako v meste Topoľčany (viď. aj konštatovanie autorky na str. 60 o rozptyle textilnej výroby do okolitých obcí)

ad kap 5.4 – Malé vidiecke sídla ležiace v periférnych územiach

- vhodná a dobrá charakteristika týchto obcí

ad kap 6. Trendy územného rozvoja vidieckych sídiel

- tu sa názov kapitoly a obsah kapitoly celkom nestretol; očakávanie z názvu kapitoly sa podľa mňa celkom nenaplnilo

- kapitola nehovorí tak o trendoch, ako skôr o nástrojoch, či prístupoch k riešeniu vidieckych sídiel v jednotlivých charakteristických priestorových súvislostiach a o prípadne cieľoch v riešení obcí
- bolo by zaujímavé trendy vývoja vidieckych sídiel naznačiť/odhadnúť podľa uvedených skupín obcí, aj keď podľa príkladov zo zahraničia, resp. názorov autorky, ktorá dôverne pozná stav a doterajší vývoj vidieckych obcí; to by mohla byť jedna z najzaujímavejších častí celej habilitačnej práce

ad kap 7. Námestia ako hlavné verejné priestory vidieckych sídiel

- princípy využívania námestí vo vidieckych obciach sú dobre popísané; otázka je a čo s obcami, ktoré námestia v tom klasickom zmysle slova nemajú – ulicový, potočný, prícestný typ obce?; bolo by vhodné i tu naznačiť ako vytvárať atraktívny verejný priestor
- druhá skupina otázok je čo s rozvojovými obcami, kde sa plánuje iba obytná funkcia – bolo by vhodné naznačiť požiadavku vytvárania spoločných verejných priestorov (námestí, parkov a pod.) v nových obytných územiach obcí (aj keď táto problematika by si zaslúžila samostatnú výskumnú štúdiu, končiacu s požiadavkami na vytvorenie štandardov a legislatívneho zakotvenia vytvárania verejných priestorov obcí)

ad kap 8. Rozvojové dokumenty obce – územnoplánovacia dokumentácia

- str.73 – informácia, že v stavebnom zákone nie je jasne definované čo sa rozumie pod rozsiahlou novou výstavbou je mylná; túto definuje v stavebnom zákone §139a v bode 11
- pripomienky k vzťahu územného plánu a správy o hodnotení strategického dokumentu na str. 77 považujem za správne – treba ich riešiť v samostatnom konaní a zákony upraviť

ad kap 9. Záver

- konštatovania uvedené v texte sa dajú v plnom rozsahu akceptovať (najmä posledný odsek na str.80)

Z takto dobre spracovanej habilitačnej práce, ktorá svojim spôsobom otvára rad doteraz výskumne neriešených otázok a roztvára celú, často podceňovanú problematiku územného rozvoja vidieckych obcí, si dovoľím vyjadriť odporúčania pre prípadné ďalšie výskumné práce v oblasti územného rozvoja, ktoré by sa mohli na pôde Fakulty architektúry ďalej rozvíjať s cieľom ich využitia ako v pedagogickom procese, tak následne aj ich presadzovaním do právnych či normatívnych predpisov a tak aspoň čiastočne suplovať chýbajúci systematický výskum v tejto oblasti, ktorý na Slovensku absentuje. Takýto výskum je o to dôležitejší, že navrhovaný nový stavebný zákon uvažuje s povinnosťou vypracovania územných plánov všetkých obcí.

Takýmito oblasťami by mohli byť otázky terminológie, systematiky urbanistickej typológie ako obcí, tak aj ich vnútorných častí (dobré východisko vidím v kap. 3.1), otázky metodických a formálnych prístupov k riešeniu malých/vidieckych obcí, otázky urbanistickej ekonómie a efektívnosti riešení malých/vidieckych obcí a pod. Fakulta architektúry by mala uchopiť jedinečnú príležitosť stať sa vedúcim výskumným pracoviskom v oblasti urbanizmu a územného plánovania, ako v súčasnosti jediná inštitúcia na Slovensku s takýmto predpokladom.

Záverom chcem konštatovať, že z predloženej habilitačnej práce vyplýva, že autorka Ing. arch. Alžbeta Sapirová, PhD. je odborne zdatnou osobnosťou. Jej habilitačná práca je prínosom do vedného odboru architektúra a urbanizmus, prináša do odboru nové poznatky ako aj impulzy pre ďalšie vedecké a výskumné bádanie v odbore. Riešená tematická oblasť habilitačnej práce je poňatá komplexne, je spracovaná s vysokou odbornosťou a vedeckou skúsenosťou. Preto po úspešnej obhajobe odporúčam vymenovať Ing. arch. Alžbetu Sapirovoú, PhD. za docenta v odbore 5.1.1 Architektúra a urbanizmus.